

j jě Krâmar poviedu. Ženâ so žîtra zastopilo, da je meŕ prôu yatôwa Krâmar pěrsto umies ŋ si je kûmi dapaviedalo, da 32. XIII. ni ŋ tud drûzŕa ne.

VII

PRIPOMBE K OBSEGU IN KARAKTERISTIKI KRAŠČINE
IN NOTRANJSČINE V RAMOVSEVIH DIALEKTIH

Kraško in notranjsko narečje je Ramovš opisal v *Hist. gramatiki* VII, str. 61—75. Njegov prikaz je seveda v glavnem pravilen, vendar pa sem na podlagi dosedanjega dialektološkega raziskovanja po Notranjskem in Krasu prišel glede teh dveh narečij do nekaterih zaključkov, ki se ne ujemajo s podatki in trditvami v Ramovševih Dialektih. Od kod vse je črpal gradivo, ne vem, mislim pa, da so bili njegovi dialektični zapisi preskopi, zlasti pa v geografskem pogledu preredko zajeti, da bi mogel podati povsem realno dialektično podobo tega obsežnega ozemlja.

Prva korektura Ramovševega opisa mora veljati geografski razširjenosti notranjsčine na eni in kraščine na drugi strani. Ramovš pravi, da se kraško narečje širi na vzhod od briškega narečja do bivše kranjsko-goriške deželne meje, ki je na tem področju potekala od Hublja pri Ajdovščini vijugasto v južnovzhodni smeri po hribih med Vipavsko dolino in Krasom na Branico, od tod pa med Senožečami in Divačo po Gaberku v Vremsko dolino, kjer se je pri Suhorju obrnila na zahod mimo Artviž in Rodika na Kozino. Tu je meja krenila v severozahodno smer in nad Bazovico doségla tržaško-goriško deželno mejo. Po Ramovšu se vzhodno od kranjsko-goriške deželne meje govori notranjsčina, zahodno od nje pa tako po Vipavski dolini kot po Krasu kraško narečje. Dialektično raziskovanje na terenu pa je pokazalo, da ta razmejitev ni povsem pravilna in da ta upravopolitična razdelitev na današnjo dialektično podobo Krasa in Vipavske doline ni prav nič vplivala. Notranjsčina sega namreč mnogo bolj proti zahodu, v Vipavski dolini do Vrtovina, na Krasu pa nekako do Krajne vasi pri Dutovljah. Nekako do tod se še govore notranjsko-dolenjski refleksi za *ê*, namreč *ēi/ē/ē/ē*, od katerih so slednji in podobne bolj ali manj široke vokalne tenčine, kjer koli po teh krajih se govore, nedvomno nastali po asimilaciji oziroma monoftongizaciji iz nekdanjega dolenjsko-notranjskega *ēi*. Refleks *ū < ð* pa sega vsaj na Krasu celo še bolj na zahod, namreč vse do Komna, medtem ko se v Vipavski dolini izoglosi *ēi < ê* in *ū < ð* vsaj v glavnem

krijeta: *γnēizdu, mlēiku, vēit̄ar, būs, kūst, mūst, nōuč, mōuč* — Stomaž, Dobravlje, Kamnje v Vipavski dolini; *zvēzda, smrēka, γnēzdu, snēχ, mlēt; γūt, dūm, pūt, γnuī, wakū* — Vrabče; *kolēnu, trēbuχ, trēpχa, čēwa, strēχa, želēzu, mēχ; nūs, kūst, rūχ, okū, nebū* — Štijač; *zvēzda, smrēka, γnēzdu, kalēnu; nūč, mesū, kūst, ūs* — Povir; *strēχa, zvēzda; nūs, ūakū, pūt, testū, senū* — Lokev-Prelože; *lēs, smrēka, strēχa; nūs, rūχ, nūč* — Šmarje pri Sežani; *zvēzda, kalēnō, stēna; kakūš, zγūn, kūst, nūč* — Vrhovlje-Voglje; *rēpa, γnēzdo, blēt, snēχ; zγūn, kūlō, sγnū* — Orlek; *kolēnu, vēt̄ar, lēs, brēχ; nūs, ūs, rūχ* — Kazlje; *snēχ, smrēka, želēzu; ūs, snūči, γaspūt* — Dutovlje-Kreplje; *zvēzda, brēχ, mēstu, mlēku; nūs, rūχ* — Šepule-Križ; *zvēzda, brēχ, na brēγe, snēχ; nūs, rūχ* — Tomaj; *snēχ, brēχ; rūχ, būχ* — Krajna vas; *snēχ, smrieka; nūč, rūχ, nūs* — Pliskovica; *zvēzda, snēχ, brēχ; būs* — V. Dol; *brēza, smrieka; ūs, nūč* — Kreguljišče; *trībēχ, mēχ, kulieno; nūs, ūakū, kūst, kakūš, sγnū* — Komen.

Onstran omenjene črte pa se v smeri na Gorico govorijo kraški refleksi *īe/īā < é* in *ūo/ūā < ð*: *mlieko, miesc, zviezda, triebux; nūas, mūāč, γospūat, kūost, rūāχ* — Gojače; *lieto, dielo, γnīezdo, vīet̄ar; nūos, nūoč, kūost* — Črniče; *kolieno, mlieko, ciesta; nūas, rūāχ, kūast, mesūā, nebūā* — Osek; *rīapa, sōiāča, miāsto; kūast* — Vitovlje; *sīamā, brīamā, liāpā, miāstā; pūat, būas, kūast* — Ozeljan; *besīada, ciāsta, smrieka; rūāχ, būas, nūas* — Šempas; *snīāχ, γnīāzdo; māsūā, būas* — Vogrsko; *γnīāzduā, mlīakūā, miāstūā; nūāč, būas* — Renče; *kolīanūā, miāstūā; būas* — Vrtojba; *kolieno, mīāχ, liās, brīāza; rūāχ, kūast* — Trnovo; *mlieko, snēχ, zviezda; būas, nūas, sanūā* — Temnica na Krasu; *brīēχ, zviezda; pūat, būas* — Kostanjevica; *striēχa, dielāt, lieto, miesc, fiedan, snēχ, vīet̄ar, šiemā, brīemā; nūas, na nūasi, kūālo, wūas, drevūā* — Opatja sela; *mlieko, miesto, brīēχ, ciesta; nūos, rūōχ* — Brestovica; *sklieda, snēχ, u Sīelāχ; rūāχ, nūāč* — Sela itd.

Obsegi posameznih dialektičnih pojavov in celotnih dialektov pa seveda niso slučajni, temveč so funkcija geomorfologije, naselitvene, kolonizacijske in socialnopolitične zgodovine določenega ljudstva. Če stikam za razlogi za razmejitve med današnjo notranjščino in kraščino, jih ne najdem niti v geomorfologiji niti v političnoupravni razdelitvi med Goriško in Kranjsko, temveč kvečjemu v neki mnogo starejši razdelitvi, ki sega v čase Velike Karantanije, ko je približno na tej črti potekala meja med furlansko in istrsko Marko (cf. *Zgodovina narodov Jugoslavije* I, str. 154–155). Za razmejitve kraščine in notranjščine v Vipavski dolini pa moram vsekakor pomisliti na starodavno razdelitev

Vipavske doline iz konca prvega tisočletja, ko je bila meja med dvema fevdalnima gospostvoma postavljena na Vrtovinski potok (cf. M. Kos, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo*, zv. 2, str. 11—12).

Toliko glede geografske razširjenosti kraščine in notranjščine.

Pa tudi Ramovševa karakteristika kraščine in notranjščine sama v nekaterih pogledih ne drži. Tako n. pr. trdi Ramovš, da na Krasu govore $\bar{u} < \bar{d}$, medtem ko je to v resnici dolenjsko-notranjski refleks, ki se govori še po delu kraškega ozemlja v okolici Dutovelj in Komna. Ker pa je Ramovš postavil mejo med kraščino in notranjščino na bivšo kranjsko-goriško deželno mejo, je iz $\bar{u} < \bar{d}$, ki ga je našel onstran te črte na Krasu, sklepal, da je $\bar{u} < \bar{d}$ karakterističen tudi za kraško narečje, pri tem pa očitno ni poznal vsega Krasa, kajti sicer bi te trditve ne mogel zapisati. Kraščina namreč govori za $\bar{d}$ danes $\bar{u}o/\bar{u}a$, torej starejšo razvojno fazo, kot je izkazana v dolenjščini in notranjščini. Meja med $\bar{u}o/\bar{u}a < \bar{d}$ in $\bar{u} < \bar{d}$ sicer ni povsem identična z mejo med $\bar{e}/\bar{r} < \bar{e}$ in $\bar{i}e/\bar{i}a < \bar{e}$, v glavnem pa je vendarle ista (Vrtovin-Komen). Sicer pa je znano, da se obsega niti dveh dialektičnih pojavov nikjer popolnoma ne krijeta. Ramovševa zmeta je potemtakem nastala zato, ker na eni strani ni poznal vseh kraških govorov, zlasti ne zahodnih, na drugi strani pa je značilnost enega ali več govorov na Krasu na meji Notranjske posplošil na ves Kras, misleč, da gre tu že za kraške govore, medtem ko se v resnici tu govori še notranjščina.

Nekaj podobnega se je Ramovšu zgodilo, ko je obravnaval zastopstvo psl. $\bar{q}$ na Krasu. On namreč trdi, da se za $\bar{q}$ po vsem Krasu govori $\bar{u}$. V resnici pa se skoraj na vsem Krasu (tržaške okolice ne poznam!) kakor tudi po Vipavski dolini govori $\bar{u}o/\bar{u}a/\bar{u}o$, ki je lasten tudi vsej notranjščini in dolenjščini. Pojav $\bar{u} < \bar{q}$ sem doslej ugotovil samo v 6 vaseh v okolici Dutovelj in Komna (Komen, Kobja glava, Kreguljišče, V. Dol, Kosovelje, Pliskovica): *zūop, mūoka, γalūop* — Vrtovin-Kamnje-Črniče; *wakrūayu, pūat, mūaš, wabrūač* — Osek; *γalūap, pūat, zūap* — Ozeljan; *abrūač, zūap, γglūap, mūaš* — Šempas; *kūat, rūap, mūaš, mūaka* — Zali hrib; *abrūat, γūoba, mūoka, γūobast* — Opatja sela; *kūat, mūaš, rūap, pūat, γalūap* — Temenica-Kostanjevica-Brestovica; *pūpak, mūka, po pūti, mūš, γūba, nūtər, γalūp, kūt, γūst, mūčnĕk, rūp, zūp* — Komen-Kobja glava-Pliskovica-V. Dol-Kreguljišče-Kosovelje.

Ker se v teh krajih govori tudi $\bar{u} < \bar{l}$ proti sicer navadnemu $\bar{l} > \bar{o}u$, sem mnenja, da gre v tem primeru za sledove uskoške kolonizacije Krasa po padcu Bosne (prim. M. Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja*, str. 72, 97—98).

Ramovševa trditev, da je za Kras značilen pojav dolgi $l > \bar{u}$, je prav tako nevzdržna. Res je, da je v zgoraj omenjenih vaseh ta pojav regularen, na drugi strani pa je prav tako res, da mnogo kraških in spodnjevipavskih vasi ne govori $\bar{u} < l$, temveč $\bar{o}\bar{u} < l$. Zanimivo pa je, da se v nekaterih izoliranih besedah ($p\bar{l}n > p\bar{u}n$) $\bar{u} < l$ pojavlja skoraj na vsem Krasu, tudi tam, kjer je sicer $l > \bar{o}\bar{u}$. Menim, da je pojav $l > \bar{u}$ na Krasu prav tako kot $\bar{q} > \bar{u}$ rezultat uskoške kolonizacije Krasa, čeprav je razvoj $\bar{u} < l$ lahko tudi slovenski, saj ga poznajo tudi taka slovenska narečja, kjer s hrvaško-srbskim naselitvenim elementom ali vplivom ne moremo računati. Pri presoji izvora $\bar{u} < l$ moramo vedno vsekakor upoštevati geografsko lego in razširjenost tega pojava. In v našem primeru ta govori za neorganski, v govorih kraških vasi neutemeljen in težko razumljiv pojav. Teže je pojasniti, zakaj v nekaterih izoliranih besedah vendarle skoraj po vsem Krasu govore $\bar{u} < l$. Kake dokončne sodbe o tem pojavu si pa sedaj še ne upam izreči.

Kot nadaljnjo karakteristiko kraščine smatra prof. Ramovš pojav $\bar{u} > \bar{y}$, ki je po njem skupen kraščini in notranjščini. Po mojem mnenju pa je to dolensko-notranjski pojav, ki ga na Krasu vsaj zahodno od črte Vrtovin-Komen nikjer nisem slišal in ga najbrž tudi nikoli govorili niso. Ne izključujem pa možnosti, da je bila lahko area $\bar{y} < \bar{u}$ nekdanj širša, kot je danes, saj vemo, da ga n. pr. ne govore več v okolici Postojne niti ne v Vipavi ali Ajdovščini, medtem ko sega po hribovskih vaseh med Vipavsko dolino in Krasom še danes daleč na zahod. Tudi Sežana, kjer se govore osnovni notranjski refleksi, pojava $\bar{u} > \bar{y}$ ne pozna več, pač pa ga govore bližnje vasi v smeri proti Komnu. Ostali del Krasa pa $\bar{y} < \bar{u}$ po mojem mnenju sploh nikdar govoril ni. Vse torej kaže, da razvoj $\bar{u} > \bar{y}$ ni kraška, temveč notranjska dialektična posebnost.

Popolnoma pravilno pa je Ramovš ugotovil, da je briški pojav $\bar{q} > \bar{a}$ zajel tudi skrajni zahodni rob kraškega narečja. Govori se v okolici Gorice in v nekaterih zahodnih kraških vaseh (Kostanjevica, Lipa, Temnica itd.), vendar se tu menjava s kraškim refleksom $\bar{i}e/\bar{i}\bar{a} < \bar{q}$. V nekaterih besedah slišimo $\bar{a} < \bar{q}$, v drugih pa $\bar{i}e/\bar{i}\bar{a}$. Pač pa Ramovš nikjer ne omenja izredno značilne variante $\bar{\delta}$, $\bar{\delta} < \bar{q}$, ki jo slišimo zahodno od Vrtovin v smeri proti Solkanu, Prvačini, Grgarju in Trnovemu. Zelo značilno je tudi dejstvo, da pojava $\bar{q} > \bar{a}$ ne govore n. pr. v Opatjih selih, Lokvici, Novi vasi, Hudem logu, čeprav ga na drugi strani menda poznajo celo vasi v okolici Nabrežine. To dejstvo bi eventualno lahko govorilo za to, da so bile kolonizirane s tistega področja Krasa, ki pojava $\bar{q} > \bar{a}$ ne

pozna. Vendar bi neka dokončna sodba o tem problemu sedaj bila še prezgodnja.

Za kraško narečje je v primeru z notranjščino zelo značilno razmerje med refleksi za *-o*, *-o*, *-e*, *-e*. Medtem ko v kraških govorih slišimo za te kratke vokale: *-u*, *-o*, *-ə*, *-e*, pa so za notranjščino karakteristični refleksi: *-o > -uo/uə*; *-o > -ô/u*; *-e > -e*; *-e > -ie*.

Končno naj omenim, da je sekundarna palatalizacija velarnih konzonantov na Krasu prav tako neznana. Po svojem izvoru je to notranjska posebnost, ki se je tu in tam morda res razširila tudi na Kras, saj sta Kras in Notranjska danes in že dolga stoletja socialno ozko med seboj povezana.

R é s u m é

Dans son étude «*Un problème intéressant du parler de Solkan*» l'auteur arrive aux conclusions suivantes:

1. A Solkan et dans ses environs, $\bar{a} < \text{sl. prim. } \bar{a} \text{ et } \bar{b}, \bar{b}$ dans les syllabes longues donne $\bar{\bar{a}}$ dans tous les cas où il suit ou précède une consonne nasale, donc $\bar{a} + m(n) > \bar{\bar{a}}m(\bar{\bar{a}}n)$; $m(n) + \bar{a} > m\bar{\bar{a}}(n\bar{\bar{a}})$.

2. On y trouve représenté aussi sl. prim. ϵ ($\epsilon > \bar{\bar{a}}$).

3. Le réflexe pour ϵ dans les syllabes longues étant le même que le réflexe pour $\bar{a}$ dans le voisinage immédiat d'une consonne nasale, il est évident que $\epsilon > \bar{\bar{a}}$ est une conséquence du fait qu'il a été prononcé à l'époque de ce passage encore comme ϵ , l'élément nasal ayant provoqué le passage $\epsilon > \bar{\bar{a}}$, bien entendu en passant par un $\bar{a}$ intermédiaire.

4. A base de ces conclusions, l'auteur a trouvé un point de départ pour l'explication des toponymes encore obscures: Bate, Baske et Banjšica. Ils recèlent la racine *bət-* que Bezljaj rapproche du nom antique *Veneti, Venti*.

Dans son article «*Sur l'évolution et sur quelques particularités du parler d'Avče*», l'auteur arrive aux conclusions suivantes:

1. Le parler actuel d'Avče évolua dans les temps les plus éloignés de la même manière que les dialectes voisins de la Vénétie slovène, tandis que dans un passé plus récent, ce fut le parler de Tolmin qui influença son évolution.

2. L'auteur est arrivé à cette constatation par l'analyse et la comparaison du vocalisme actuel d'Avče et de ses environs avec le vocalisme des dialectes voisins.

3. Selon l'opinion de l'auteur, ces particularités de l'évolution du parler d'Avče sont une conséquence des changements d'administration et de communications survenus à une époque déterminée, assez récente.

4. En conclusion, l'auteur essaie d'expliquer la terminaison *-o* au nom. acc. pl. de tous les noms, pronoms et participes en *-l* qui, jusqu'à présent, n'a pas encore été enregistrée dans la dialectologie slovène.

5. Il illustre son article par deux textes du parler d'Avče en transcription dialectologique.

Dans son étude «*Remarques sur l'étendue et sur les traits caractéristiques des dialectes du Karst et de la Carniole Intérieure dans les Dialectes de Ramovš*», l'auteur arrive aux conclusions suivantes:

1. Le dialecte de la Carniole Intérieure s'étend à l'Ouest au delà de l'ancienne frontière provinciale entre la Carniole et la Province de Gorica, approximativement jusqu'à la ligne reliant les localités Vrtovine dans la vallée de Vipava et Krajna vas près de Dutovlje au Karst. Certains phénomènes dialectaux de la Carniole Intérieure pourtant s'étendent jusqu'à Komen.

2. $\ddot{o} > u$, $\ddot{u} > y$, ainsi que la palatalisation secondaire des consonnes vélares n'appartiennent pas au dialecte du Karst, mais bien à celui de la Carniole Intérieure.

3. Au Karst, ρ et l vocalique donnent régulièrement $\bar{u}o/\bar{u}\partial$ et $\bar{o}u$, et non pas $\bar{u}$ ainsi que l'a supposé Ramovš.

4. Les phénomènes $\rho > \bar{u}$, l vocalique $> \bar{u}$ dans quelques villages du Karst sont, de l'avis de l'auteur, un vestige de la colonisation du Karst par les Uscoques après la chute de la Bosnie.